

ВСТУП

У сьогоденні ісламське середовище активно розвивається та поширюється, відбувається зіткнення культур та цінностей. Своїми документами, зокрема декларацією «Nostra Aetate», Церква дає відповідь щодо інших релігій, творячи в такий спосіб діалог. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що від розвитку католицько-мусульманського богословського діалогу залежить майбутнє глобалізованого людства. Зараз, як ніколи, необхідний розвиток релігійної етики толерантності, відкритості, діалогу й братерства. У зусиллях богословів, спрямованих на досягнення взаємного порозуміння, траплялися численні виклики, головний серед яких — розвиток радикального ісламізму як ідеології протистояння із Заходом у боротьбі за глобальне лідерство. Сьогодні важливим завданням християн та мусульман є також подолання вікових стереотипних уявлень ворожості й недовіри, вироблення дієвої мови міжрелігійного богословського діалогу, актуалізація спільних або аналогічних моральних цінностей та принципів, узгодження єдиної позиції в умовах постмодерного наростання релятивізму й нігілізму як умонастроїв інтелектуалів і спільнот. Ми не зможемо досягнути всього цього, не знаючи історії католицько-ісламського діалогу, офіційних документів Церкви як відповідей на певні проблеми.

В останні десятиліття тема міжрелігійного діалогу між ісламом і християнством набуває все більшої популярності в широких наукових колах. Питання взаємовідносин мусульман і християн часто обговорюється в Європі. У зв'язку з тим, що кількість мусульман у світі за останні двадцять років подвоїлася, ця тема постає з особливим викликом, який потребує негайного реагування та окреслення.

З огляду на це мета нашої праці — розгляд головних моментів католицько-ісламського діалогу на основі Документа II Ватиканського Собору «Nostra Aetate». Предметом нашого дослідження є діалог Католицької Церкви від моменту зіткнення з ісламом до II Ватиканського Собору та втілення її до сьогодні. Тема нашої дипломної праці передбачає виконання таких завдань:

1. Розглянути момент зіткнення з ісламом та перші письмові відповіді щодо цієї релігії.
2. Описати значення хрестових походів та політичні події цього часу, які зумовили вплив на реакцію мусульман.
3. Подати події, які сприяли зародженню декларації та розкрити її зміст.
4. Розглянути цей документ на предмет ставлення до ісламу.
5. Подати моменти діалогу після II Ватиканського Собору та висвітлити їх у працях Римських понтифіків як головних представників Католицької Церкви та гарантів цього діалогу.

Відповідно до поставленої мети дипломна робота складається з таких частин: вступ, основна частина, висновки та список використаної літератури.

Перший розділ основної частини має назву «Історичні передумови міжрелігійного діалогу та богословське переосмислення християнсько-мусульманських відносин», який складається з двох підрозділів. У першому розглядаємо перші письмові реакції на іслам. У другому окреслюємо відносини Католицької Церкви з ісламом на тлі хрестових походів, а

також подаємо наукових діячів Церкви, які тоді своїми творами та міжрелігійним спілкуванням намагалися розвинути діалог та сприяли йому.

Другий розділ — «Аналіз та значення "Nostra Aetate"», який містить три підрозділи. У першому розглядаємо історію прийняття самої декларації та осіб, завдяки яким вона постала й була пов'язана з мусульманами та іншими релігіями. У наступному — її зміст та важливість для Церкви й суспільства. Третій підрозділ висвітлює реалізацію документа 1965–1984 років, які стали містком для подальшого діалогу, про що йтиметься в нашому третьому розділі.

Третій розділ має назву «"Nostra Aetate" у XX–XXI ст. на прикладі Римських Архиєреїв», у якому описуємо реалізацію документа на прикладі очільників Церкви. Цей розділ складається з трьох частин та показує працю понтифіків стосовно міжрелігійного діалогу в дусі декларації «Nostra Aetate». У першому підрозділі розглянемо втілення декларації Папою Іваном Павлом II, представимо його внесок у міжрелігійний діалог, зокрема зустрічі з мусульманами. У наступному підрозділі окреслимо працю Папи Бенедикта XVI у стосунках з ісламом як продовження міжрелігійного діалогу та проаналізуємо труднощі на цьому шляху. На завершення цього розділу висвітлимо можливість та актуальність відносин з ісламом на прикладі Папи Франциска.

Розкриваючи задану проблематику, ми послуговувалися такими методами:

1. Аналіз для детального опису католицько-мусульманських відносин, а згодом діалогу.
2. Порівняння, за допомогою якого порівнюємо стадії діалогу.
3. Синтез для більш загального опису певних аспектів діалогу.

Нашою основною літературою є Документи II Ватиканського Собору, зокрема сама декларація «Nostra Aetate». Задля кращого розуміння окремих аспектів історичної передумови міжрелігійного діалогу та богословського переосмислення християнсько-мусульманських відносин, значення та творення декларації «Nostra Aetate», а також висвітлення її в сьогоденні найкориснішими для нас були твори таких істориків: Андрія Домановського, Ролліна Армура, Олексія Журавського, Джона Бореллі, Саміра Халіл Саміра й богослова Еугеніуша Саковича. Крім того, беремо до уваги думки стосовно міжрелігійного діалогу з боку мусульман муфтія Рауїля Гайнутдина. Серед труднощів, які виникли під час написання цієї праці, є відсутність літератури українською мовою та потреба перекладів з англійської та іспанської мов.

ВИСНОВКИ

У нашій дипломній праці ми розглянули католицько-мусульманські відносини на основі Документа II Ватиканського Собору «Nostra Aetate». Цією роботою ми зробили спробу показати реакцію Церкви на інші релігії та діалог з ними.

У першому розділі ми заглянули на сторінки історії християнсько-мусульманських відносин з початку виникнення самого ісламу та заглибилися в першоджерела, які є реакцією на цю релігію. Також на прикладі хрестових походів зауважили, що навіть військові дії та переговори могли бути початком міжрелігійних відносин. Саме в цей час зародилися ідеї перекладів різних мусульманських творів як початок розуміння релігії. Проте потрібна була офіційна позитивна відповідь Церкви не тільки щодо ісламу, але й інших релігій. Завдяки Другому Ватиканському Собору ми цю відповідь отримуємо. У другому розділі, урахувавши всі виклики часу, ми дослідили, що декларація «Nostra Aetate» важлива тим, що від розвитку католицько-мусульманського богословського діалогу залежить майбутнє глобалізованого людства. Зараз необхідний розвиток релігійної етики толерантності, відкритості діалогу і братерства. Зусилля теологів,

спрямовані на досягнення взаємного порозуміння, зустрічаються із численними викликами, серед яких головними є розвиток радикального ісламізму як ідеології протистояння із Заходом у боротьбі за глобальне лідерство. Важливим завданням християн та мусульман сьогодні є також подолання вікових стереотипних уявлень ворожості й недовіри, вироблення дієвої мови міжрелігійного богословського діалогу, актуалізація спільних або аналогічних моральних цінностей та принципів. Цією працею можемо ствердити, що Католицька Церква не відкидає інших релігій. Вона із щирою пошаною ставиться до тих способів поведінки та життя, заповідей і вчень, які в багатьох аспектах відрізняються від тих, яких вона дотримується й пропагує. Важливість декларації полягає в тому, що нею ми показали світові, який потопає в ксенофобії, моральному релятивізмі, безкінечних військових конфліктах, що стосуються релігійних питань, що взаєморозуміння, діалог та толерантність між релігіями не тільки можливі, але й стають шляхом припинення цих проблем. Фактично з декларацією починається нова епоха формування культури діалогу. Важко підійти до діалогу через нанепрості моменти історії, проте з огляду на приклади видатних осіб можна зробити висновки, що через вивчення іншої релігії й намагання знайти спільні точки зіткнення можна проводити міжрелігійний діалог у дусі Другого Ватиканського Собору. Декларація стала не тільки поштовхом відносин між християнами та мусульманами ХХ–ХХІ ст., а й дала можливість переосмислити минуле вороже ставлення та зробити висновки з історії. У цій праці ми розглянули появу декларації Другого Ватиканського Собору «Nostra Aetate» і чинники, які впливали на її прийняття, а також осіб, які доклали зусилля для цієї позиції Церкви до мусульман.

У третьому розділі показано, що завдяки цій декларації здійснено офіційні дії Римських Архиєреїв щодо ісламу. Через зусилля Івана Павла II ми мали змогу розглянути не лише міжрелігійні зустрічі, але й спільні молитви, що є вагомим здобутком у діалозі. На прикладі Бенедикта XVI зрозуміли, що діалог у дусі декларації «Nostra Aetate» можна продовжувати, незважаючи на труднощі та неправильне його розуміння. Діалог можливий і в сьогоднішні на прикладі Папи Франциска. Для його реалізації можна й надалі використовувати той самий план дій, що й понтифіки: міжрелігійні зустрічі, плекання спільних цінностей в любові та толерантності. На прикладі трьох Римських Архиєреїв ми побачили, що зв'язок між мусульманами і християнами має багато аспектів. По-перше, він сприяє взаєморозумінню між двома релігійними спільнотами. Такий діалог допомагає розв'язувати конфлікти та запобігає їхньому виникненню. Міжрелігійний діалог також сприяє побудові спільних цінностей, які є важливими для розвитку мирного суспільства. Діалог між мусульманами і християнами може сприяти розв'язанню складних етичних питань, які виникають у сучасному світі. Він дає змогу краще зрозуміти свої власні традиції і погляди на світ. До того ж, міжрелігійний діалог має значний вплив на формування толерантного світогляду, сприяє зміцненню довіри та співпраці між різними релігійними спільнотами. Цей діалог може стати механізмом для подолання спільних проблем, таких як бідність, насильство й нерівність. Важливою частиною міжрелігійного діалогу є відкритий обмін ідеями та досвідом, що продемонстрував Іван Павло II поїздкою до Касабланки. Такий діалог важливий для забезпечення миру й стабільності на міжнародній арені. Він сприяє побудові комунікації між культурами та цивілізаціями. Міжрелігійний діалог може відкривати нові можливості для спільної релігійної практики й молитви. Важливою складовою є підтримка прав людини та свободи віросповідання. Діалог може вплинути на формування законодавства й політики

у сфері релігійних прав. Він дає змогу виявити спільні цінності та переконання в різних релігійних традиціях, також сприяє побудові мирного та справедливого світу. Важливо наголосити на тому, що такий діалог потребує відкритості та готовності слухати. Крім того, він допомагає уникати стереотипів й упереджень щодо інших релігій, відкриває нові перспективи для спільної соціальної діяльності та благодійності. І саме декларація «Nostra Aetate» стала підґрунтям цього діалогу.

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ ТА БОГОСЛОВСЬКЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКО-МУСУЛЬМАНСЬКИХ ВІДНОСИН 6

1. Перша реакція Церкви на мусульман 6
2. Від хрестових походів до XV ст. 11

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ТА ЗНАЧЕННЯ «NOSTRA AETATE» 21

1. Історія прийняття «Nostra Aetate» 21
2. Зміст та важливість «Nostra Aetate» 24
3. Співпраця 1965–1984рр. 28

РОЗДІЛ III. NOSTRA AETATE У XX–XXI СТ. НА ПРИКЛАДІ РИМСЬКИХ АРХИЄРЕЇВ 33

1. Діалог Івана Павла II 33
2. Діалог Бенедикта XVI 41
3. Діалог Папи Франциска 45

ВИСНОВКИ 48

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 51